

I. СУКАЧ

(Волинський національний університет
імені Лесі Українки)

(Науковий керівник доцент М.І. Копетюк)

ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ ПРОКУРОРОМ У ЗЛОЧИНАХ, ВЧИНЕНИХ В СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Ключові слова: державне обвинувачення, злочини, сфера оподаткування.

Розвиток господарської діяльності створює необхідні умови для розв'язання багатьох економічних та соціальних проблем, що існують в Україні. Підвищення ролі підприємництва є передумовою стабільного економічного зростання та конкурентоспроможності економіки держави, створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Разом із тим, в останні роки системного характеру набуває процес накопичення проблем у сфері формування і реалізації регуляторної політики, що стримує розвиток господарської діяльності, перешкоджає реалізації конституційного права кожного на підприємницьку діяльність. З відповідного роду проблемами суб'єкти господарювання стикаються під час запуску господарської діяльності, її провадження та припинення.

На сьогодні основні засоби державного регулювання господарської діяльності не є ефективними, що зумовлює необхідність їх перегляду. Тож, проблеми оподаткування завжди були й будуть актуальними для України.

В державі в цілому сформовано законодавство, яким визначено правові засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, однак неефективна робота регуляторних органів не дає

змоги забезпечити належне додержання усіх його вимог.

У цьому контексті велике значення має кримінально-правова охорона соціальних цінностей, яким заподіюється чи може бути заподіяна шкода порушеннями порядку здійснення господарської діяльності, а також охорона самої господарської діяльності як соціальної цінності.

В Особливій частині Кримінального кодексу України (набрав чинності з 1 вересня 2001 р.), в окремому розділі «Злочини у сфері господарської діяльності» містяться статті, де сформульовані кримінально-правові норми, об'єктами охорони яких є соціальні цінності, зокрема, господарська діяльність як різновид врегульованих законодавчими актами соціальних зв'язків у вигляді дій і взаємодій, в тому числі ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» [4, 618–631].

Актуальність теми організації взаємодії оперативних, слідчих підрозділів, прокуратури при розслідуванні злочинів, вчинених в сфері оподаткування, в тому числі підтримання державного обвинувачення прокурором, не викликає сумнівів.

Зазначена категорія злочинів має свою специфіку, яка обумовлена, по-перше, доволі високим інтелектом суб'єктів, що їх вчиняють, а по-друге, особливістю різних

видів господарської діяльності, її галузевим розмаїттям.

На жаль, до сьогодні вітчизняне законодавство, через неузгодженість нормативних актів різних рівнів, дозволяє суб'єктам господарювання уникати відповідальності за вчинені правопорушення. Наявність великої кількості суперечностей, а також певних прогалин, насамперед пов'язаних з відсутністю механізму реалізації правових норм, ускладнює застосування їх на практиці.

Відповідно до чинного кримінально-процесуального закону (ст. 264 КПК України) участь прокурора в суді є обов'язковою під час розгляду кожної кримінальної справи, яка направлена до суду прокурором. Суд не повинен розглядати таку кримінальну справу без участі державного обвинувача, тому що такий розгляд суперечив би засадам судочинства, зокрема, змагальності сторін, а також свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, як цього вимагають статті 129 Конституції, та 16¹ КПК України. Тому прокурор підтримує державне обвинувачення у всіх кримінальних справах публічного та приватно-публічного обвинувачення. В юридичній науковій літературі існує слушна, на наш погляд, думка про те, що функція обвинувачення проходить, так би мовити, два етапи і починається зі стадії досудового слідства. Так, А.Л. Ривлін зазначав, що державне обвинувачення як процесуальну функцію можна розділити на обвинувачення до суду, коли у своєму матеріальному змісті воно пред'являється обвинуваченому, і обвинувачення у суді, коли будучи сформульованим в обвинувальному висновку, воно підтримується прокурором [5, 221].

На нашу думку, в системі кримінально-процесуальних функцій державному обвинуваченню і прокуророві відводиться головна роль, хоча слід зазначити, що самотійна кримінально-процесуальна функція обвинувачення ще недостатньо вивчена у сучасній кримінально-процесуальній тео-

рії України. Поряд із цим слід враховувати поняття кримінального обвинувачення, яке вироблено міжнародними правозахисними органами, котрі поняття «обвинувачення» тлумачать досить широко і якими це поняття охоплюється поняттям «кримінальне переслідування», яке у національному кримінально-процесуальному законодавстві фактично має місце, однак законодавчо не визначено. Термін «кримінальне переслідування» багатьма ученими-процесуалістами не визнавався як такий, що має самостійний зміст, а в своїй основі використовувався як тотожний обвинуваченню. Однак слід зазначити, що останнім часом у наукових юридичних публікаціях термін «обвинувачення» часто замінюється «кримінальним переслідуванням», при цьому останнє розглядається як процесуальна діяльність, спрямована на доказування вини окремої особи. Під формою кримінального переслідування розуміється висунення обвинувачення проти конкретної особи на стадії досудового розслідування та в суді. А основним суб'єктом такого переслідування є прокурор. Прихильники позиції щодо необхідності закріплення функції кримінального переслідування у національному законодавстві Л.М. Давиденко, М.В. Косята та інші справедливо зазначають, що це необхідно зробити не лише тому, що вона фігурує у законодавстві всіх європейських країн і рекомендаціях Ради Європи, а й тому, що вона фактично є і в Україні, не будучи прямо передбаченою ні в законодавстві про прокуратуру, ні в КПК [3, 83].

В той же час, проведений моніторинг кримінальних справ про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та опитування співробітників органів дізнання та досудового слідства податкової міліції, працівників органів прокуратури, мій власний досвід співробітника податкової міліції свідчить, що виявлення, розслідування, підтримання державного обвинувачення прямо залежить від організації взаємодії органів дізнання, слідства та прокуратури на всіх етапах ви-

явлення, розслідування злочинів в сфері оподаткування, в тому числі підтримання державного обвинувачення.

Також, слід звернути увагу на важливу роль органів дізнання на етапі виявлення та розслідування податкових злочинів, оскільки внаслідок проведення слідчо-оперативних, оперативно-технічних заходів, а також подальшої легалізації їх результатів вдається зібрати докази складових частин злочину в діях підозрюваного та притягнути винних до відповідальності.

Разом з тим, враховуючи складність виявлення, розслідування злочинів в сфері оподаткування, підтримання державного обвинувачення прокурором в суді у злочинах, вчинених в даній галузі, окрім належної, злагодженої взаємодії органів дізнання, слідства, прокуратури, виникає необхідність залучення фахівців з питань оподаткування, більше того, у постанові Верховного Суду України від 8 жовтня 2004 р. № 15 «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» сказано, що при розгляді справ про злочини, пов'язані з ухиленням від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, судам слід мати на увазі, що фактичні дані, які підтверджують наявність чи відсутність у діях підсудного складу такого злочину, можуть бути встановлені висновком експерта або за допомогою актів документальної перевірки виконання податкового законодавства і ревізії фінансово-господарської діяльності. Враховуючи специфіку справ про податкові злочини, суди можуть з метою найбільш повного й усебічного з'ясування обставин, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, залучати до участі в судовому розгляді фахівця з питань оподаткування [1, 268].

Проблемам взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів, працівників прокуратури при розслідуванні злочинів, вчинених в сфері оподаткування,

підтримання державного обвинувачення в злочинах вказаної сфери, значну увагу приділяв О.В. Геселев, який вірно зазначає, що більшість проблем, які виникають при доказуванні у кримінальних справах про злочини у сфері господарської діяльності, є прямим наслідком необґрунтованого порушення таких справ за поверховими і суперечливими актами документальних перевірок, за наявності неіснуючих суперечностей щодо порушень закону та відсутності даних щодо ознак злочину. При цьому слідчими та прокурорами, що здійснюють нагляд за додержанням законів, матеріали документальних перевірок та ревізій фінансово-господарської діяльності належним чином не вивчаються, з погляду відповідності чинним нормативно-законодавчим актам не оцінюються [2, 79].

Потрібно пам'ятати, що акти документальної перевірки (ревізії фінансово-господарської діяльності) органів контролю-ревізійної служби, податкових та інших контролюючих органів, відповідно до змісту ст. 65 КПК України, належать до самостійного джерела доказів, оскільки у них є основні фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий, прокурор установлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння (злочину) та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ця стаття передбачає, що доказами у кримінальній справі є «всі фактичні дані», які встановлюються зокрема і за допомогою «документів».

На те саме, вказує і п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України від 8 жовтня 2004 р. № 15 «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів». Тому додаткове проведення у всіх без винятку справах цієї категорії, незалежно від їх конкретних обставин, судово-економічних експертиз щодо підтвердження факту злочину є недоцільним. Безпідставне призначення таких експертиз лише призводить

до тяганини, значно затягує строки розслідування.

В той же час, крім акта податкової перевірки, у кримінальних справах цієї категорії вже на час їх порушення обов'язково мають бути всі додатки до нього: документи про фінансово-господарську діяльність підприємства, податкові декларації, фінансові звіти, розрахунки, документи щодо проведення банківських операцій та руху коштів на банківських рахунках.

Зрозуміло, що лише невідкладно проведені, у взаємодії слідчих, працівників оперативних підрозділів, працівників прокуратури виїмки, обшуки з метою вилучення вказаних вище документів перешкоджають їх знищенню або прихованню і дають змогу їх використати як докази у кримінальних справах.

В той же час, взаємодія між слідчими та оперативними підрозділами здійснюється при проведенні окремих слідчих дій, однак треба зауважити, що деякі з них (наприклад, обшук, виїмка, слідчий експеримент, допит) часто підготовлюються цілою серією оперативно-розшукових дій, які дають важливу інформацію щодо визначення характеру й часу майбутніх дій. Якщо слідчі мають оперативну інформацію, то вони можуть цілеспрямовано та ефективно проводити допит, визначити можливі місця приховування й характер шуканого при

обшуку та ін. Специфіка взаємодії визначається двома чинниками: а) видом розслідуваного злочину; б) слідчою ситуацією, яка складається на певному етапі розслідування. Вона може мати місце на різних етапах досудового розслідування, у тому числі й залежно від підстав для порушення кримінальної справи.

Таким чином, взаємодія слідчих, оперативних підрозділів, працівників прокуратури має свої процесуальні, етичні та фінансові особливості, які впливають на види та форми запланованих і реальних слідчих та оперативних дій, час їх проведення. Безсумнівно, що вона потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Отже, як висновок можна зазначити, що вирішальне значення при плануванні і проведенні розслідування у кримінальних справах в сфері оподаткування, якісного і ефективного судового розгляду даних кримінальних справ, підтримання державного обвинувачення мають позитивні результати оперативно-розшукових заходів, спрямованих на отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі, що, у свою чергу, залежить від результативної взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, а також завдяки координації та правильної тактики проведення доказування.

Список літератури:

1. *Андрушко П.П.* Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення господарської діяльності / П.П. Андрушко. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 288 с.
2. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів при розслідуванні злочинів у сфері господарської діяльності: матеріали міжнародного постійно діючого науково-практичного семінару – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2009. – 536 с.
3. *Давиденко Л.М.* Кримінальне переслідування як форма прокурорської діяльності у сфері протидії злочинності / Л.М. Давиденко, В.М. Куц // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 1. – С. 83–90.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка]. – К.: Юридична думка, 2009. – 1236 с.
5. *Ривлин А.Л.* Законность и обоснованность государственного обвинения в советском уголовном процессе / А.Л. Ривлин // Проблемы социалистической законности на современном этапе развития государства. – Харків, 1968. – С. 221.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются роль прокурора при поддержании государственного обвинения в преступлениях, совершённых в сфере налогообложения, в частности, уклонения от уплаты налогов, сборов, иных обязательных платежей; предложено свое виденье взаимодействия органов дознания, следствия и прокуратуры для качественного и эффективного расследования преступлений и судебного рассмотрения уголовных дел этой категории.

SUMMARY

The article focuses on the role of public prosecutor in crimes dealing with taxation such as avoiding of tax payments, collections and other obligatory payments; the interaction of preliminary investigation, inquiry and public prosecutor office for qualitative and effective investigation of crimes and judicial inquest of this category criminal cases is presented.

*Рекомендовано кафедрою кримінального процесу
та криміналістики*

Подано 20.04.2012.